

Дністровський каньйон

Володимир Приймак

— А що там на обрії?..

— То Миколаївка...

Це село на тім березі було для нас вже іншою планетою. І недосяжною, і загадковою. Втаємничені обриси поставали відразу за крайніми хатами, як дорога на Корнів. Десь там було багато Микол у тому селі за Дністром, а може, сам святий Миколай тримав над ним перст. Не знаю, залишився лише цей білий малюнок на обрії, як задовнена часами ностальгія. Про Дністер написати непросто, певно, нема таких слів. Хіба що в піснях. Та, може, в сказаннях, сивих легендах, оповіданнях письменників і віршах поетів. У районній газеті, що мала за назву "Колгоспник...", була сторінка для обдарованих — "На берегах Дністра стрімкого". Таланти, яких вибавив Дністер. Коли прийшов до них і я, вони спитали:

— Літературний псевдонім?..

— Горицвіт...

— А ти що знаєш як горицвіт цвіте?..

— Він горить...

— Горить-горить і не згорає...

Через багато років знайшов я квітку на горі за Хмелевою. Було це дивне відчуття — і відкриття, і одкровення. Тоді і зрозумів, що про Дністер, який такі багатства закладав у мене, нічого я не знаю. Так й не бував у Бескидах, де він бере початок. Десь там, біля гори Розлуч, на висоті 750 метрів — він гірська річка, стрімка і бурхлива. Як у горах спокійно і вони тримають хмари на шпильях, то Дністер тоді меланхолік. Пливе, та й пливе, несе свої води між берегами. А коли гори зновляться, хмари порвуться, тоді він жорстокий. У пам'яті 1969-й. Усе наше село на горі, на корнівськiм, а внизу — каламутні води валами. Несуть копиці сіна. Вони плывуть рівно, як і стояли на зарінку. А там несуть чиюсь корову, вона ще опирається, але чим далі, сили тануть, пливе пластом, скорившись стихії. А там несе Дністер хату. Невелика, певно, що з дерева. Вікна, двері, дах під бляхою, вона вже майже до половини у воді, ще трохи й зникне в безвісті. "Бистра вода", так про ріку, якщо із древньої. Давні греки називали її Тіріс, ще згодом Тірас. А римляни — Данастріс, Данаструс. А турки — Турла. Ясир, ятаган, людолови молодесеньких Роксолан. Різні народи населяли долину ріки, і різні пам'ятники їхніх культур: церкви, костели, монастирі, палаци, руїни замків і фортець. А які лише назви Дністрових приток — Свіча, Лімниця, Бистриця, Стрипа, Золота Липа, Серет, Збруч, Нічлава, Смотрич. Їх 386, і серед них безіменна, або просто Потік, як це в нас, на якій каскад водоспадів. У середній течії на поверхню виходять кристалічні породи — граніти, гнейси, сієніти, утворюючи невеликі пороги і переكاتи, гори підходять близько, переходячи в каньйон. Окремі частини скель нагадують швейцарський сир, весь у дірках від виходів печер і гротів.

Так про каньйон у природничій літературі, яка представляє його як найбільший в Україні та один з найбільших в Європі, що простягнувся на 250 км, утворюючи кілька десятків неповторно красивих крутих згинів-меандрів. Серед 26 городенківських сіл, що серед цієї природної краси, — Вільхівці. Сам Дністер — одна з найкрасивіших річок Європи, друга за величиною в Україні, загальною протяжністю 1362 км. Наймальовничіші береги — від ріки Золота Липа до ріки Збруч у межах прорізання Дністром Подільської височини з утворенням каньйоноподібної долини. Різноманітні за походженням скелі пройшли, як йдеться в дослідженнях, усі геологічні та біологічні епохи, були свідками багатьох еволюційних змін за останні 420 млн років, і за скельними відслоненнями можна прочитати велику історію планети на так званих стінках — пам'ятках природи. Вапняки, пісковики зі скам'янілими рештками та відбитками черепашок молюсків, голками морських їжаків, скелетами моховаток, коралами та зубами прадавніх риб, скріплені між собою мільйони років тому, утворюють окремі території нагромадження велетенських кам'яних брил, що нависають над каньйоном. Травертинові скелі — унікальні за своєю привабливістю геологічні утворення з химерними формами, печерами, гротами, навісами, водоспадами, сталагмітами, сталактитовими натічними утвореннями. Порода формується в джерелах, які вийшли на земну поверхню в процесі вулканічної діяльності забарвленням від білого до темно-горіхового відтінку — чим менше в камені сполук заліза, тим він світліший. М'якість і благородство відтінків роблять його ідеальним варіантом для стін, колон, будівель, травертинові елементи можна зустріти в облицюванні Колізею, в колонах площі Святого Петра в Римі.

На травертиновій скелі — оборонна вежа Раковецького замку, травертинова загата в гирлі потоку, що впадає в Дністер з боку Вільхівців, трохи вище — Склея Монаха. Ще в парубочі часи брав я з собою вірного пса з кличкою Босий (не знаю, можливо, з-за того, що всім нам, вільховецьким, прозивалися босі) й починав десь від Корнева. Навпроти, на тому березі, Біла — кілька білесеньких хат і двоповерхове дерев'яне лісництво, де мешкав лісник. Я, коли приїжджав, мав наносити води з кринички, що посеред гори, та інколи ще нарубати дров, якщо взимку чи пізньої осені. Ще був там дбайливо оформлений, як це в усіх тодішніх лісництвах, природний щит: "Ботанічна пам'ятка природи Неопалима купина"; внизу — загальна площа заказника, який охоронявся державою, 0.5 гектара. Неопалима купина — білий ясінець, що зацвітає тільки раз серед дуже гарячого літа, і, як це йдеться в Біблійному писанні, горить, але не згорає. 17 вересня — день, коли згадується старозавітний епізод і "Неопалимою Купиною" називають Богородицю, маючи на увазі її життя і непорочне зачаття, народження Сина, чисті діяння і помисли. Сказано, що Мати Божа не опалилася вогнем Божества, оскільки була його вмістилищем — народила Ісуса. З цим пов'язана ікона Божої Матері "Неопалима Купина", написана на горі Синай (з IV ст. там діє грецький монастир святої Катерини), де досі росте той же терновий кущ. Перше зображення Богоматері "Неопалима Купина" було поясне, у тернових гілках, охоплених полум'ям. Там же, на хуторі Біла, якщо вийти вже на путівець, що веде на Золотий

Потік, глянувши вліво, — побачите Дністер, і, глянувши вправо, — внизу побачите Дністер. Небагато на світі є місць, де на одну ріку можна би глянути з двох берегів одночасно. А з того боку — Корнів, і спомин про Соснину. На відкритій колгоспній машині ми їдемо з татом зранку в неділю, всі святково одягнені, там була сцена, співали до пізньої ночі. Такі тогочасні були фестивалі. Вона, як тоді, така ж незбагненна — Соснина, вічна тиша її й прохолода. Тут йшли козаки Богдана Хмельницького, як брали в облогу Раковецький замок, й опришки. В Романівці скеля з відбитком стопи і топірця — Скала Довбуша.

Відколи цей світ, шукаємо відповіді на головне запитання: хто ми? Хто веде нас по світу, взявши за руку дитиною, і через дні до останнього, Божого суду? Хто пише нам долю, кожен крок на землі? Мільйони людей усамітнюються, поєднавши небо і землю, відмолюючи день і ніч наші гріхи. На високих крейдяних кручах, що вздовж Дністра, скельний Лядовський Свято-Усікновенський монастир. За переказами, заснований у 1013 році Антонієм Печерським, який повертався з Афона на Київ. Біля подільського села Бакота був стародавній скельний монастир, який заснував ігумен Григорій на честь святого Михайла. Легенда оповідає, що під час нападу татар ченці відмовилися відректися від віри і були замуrowані живцем у келіях. Бакота прожила до 1981 року, а в ході будівництва Новодністровської електростанції затоплена водою. В нас — Скеля Монаха, жив монах тут пустельником, молився. Все залишилося у вічності, як мохом покрита обитель.

Найдивовижніша на каньйоні Хмелева — патріархальна, яка і досі живе за місцевим часом, а на тім березі видніється здалека хрест на місці язичницького святилища. Якщо довго нема дощу, йдуть селом замовляти його у вищих сил. Тут козацький брід на Дністрі, яким переходили з того боку, коли брали замки в Городенці і Чернелиці, а в Раківці — тільки в облогу. Ходив берегами Яків Головацький, як збирав тут фольклор. Український лінгвіст, просвітитель, будитель українського духу, засновник "Русалки Дністрової". Він був священником церкви в Хмелеві Горішній, там померли й поховані його два сини. До тієї Хмелеви ходив через Дністер пором, сліди причалу залишилися й досі, як пам'ять про часи, коли було тут людно. Ще на городі, просто під берегом, камінний хрест — козацькі могили і найпоширеніші тут козацькі прізвища: Давимука, Мелимука, Головецький. Ландшафтний парк "Дністровський" — з цього боку. Національний природний парк "Дністровський каньйон" — з того боку, природоохоронна територія в межах придністровських районів Тернопільської області. А між двома берегами — унікальна природна перлина острів Ін-Янь. З того боку Дністра — Летяче, з цього — Репужинці, і Ін-Янь, як космічні полярні сили, що постійно переходять одна в одну (жіноче — чоловіче, темне — світле, внутрішнє — зовнішнє), основні поняття давньокитайської натурфілософії.